

INNOVATIVE METHODS OF LEARNING THE SUBJECT "LABOR PROTECTION" IN THE FIELD OF LIFE SAFETY EDUCATION

Yuldashev O.R.

Ph.D., Associate Professor of HMM and OHT, +983682991

Φr FVV in the presence of the Institute of Civil Defense.

Rakhimzhanova D.H.

Teacher of the department of HMM and OHT, +935404156

Φr FVV in the presence of the Institute of Civil Defense.

Annotation

Reforming and improving the education system in Uzbekistan is one of the priority tasks. This, in turn, requires updating educational literature on this topic, taking into account the requirements of the present and the latest achievements of science, the introduction of innovative and educational technologies into the educational process. The article discusses the use of brainstorming methods, case studies, work in small groups in the educational process, as well as the advantages and disadvantages of these methods.

Keywords: technology, innovative technologies, interactive methods, labor protection, brainstorming, case studies.

Аннотация

Ўзбекистон таълим тизимини ислоҳ қилиш ва такомиллаштириш устивор вазифалардан биридир. Бу эса, ўз навбатида ўқув фанлар бўйича ўқув адабиётларини ҳозирги давр талаби ва илм-фаннинг сўнгги ютуқларини ҳисобга олган ҳолда янгилаб бориш, таълим жараёнига инновация ва таълим технологияларини жорий этишни тақозо этмоқда. Мақолада таълим жараёнида ақлий ҳужум, кейс стади, кичик гуруҳларда ишлаш методларидан фойдаланиш ва ушбу методларнинг афзаллиги ҳамда камчиликлари ёритилган.

Аннотация

Реформирование и совершенствование системы образования Узбекистана является одним из приоритетных задач. Это, в свою очередь, требует обновления учебной литературы по данной тематике с учетом требований современности и последних достижений науки, внедрения инновационных и образовательных технологий в учебный процесс. В статье рассматривается использование методов

мозгового штурма, кейс-стади, работы в малых группах в учебном процессе, а также преимущества и недостатки этих методов.

Калит сўзлар: Технология, инновацион технологиялар, интерфаол методлар, меҳнат муҳофазаси, ақлий ҳужум, кейс-стади.

Ключевые слова: технология, инновационные технологии, интерактивные методы, охрана труда, мозговая атака, кейс-стади.

Кириш. Ҳозирги вақтда таълим жараёнида ўқитишнинг замонавий инновацион технологиялари кенг қўлланилмоқда. Ўқитишнинг замонавий инновацион технологияларини қўллаш ўқитиш жараёнида юқори самарадорликка эришишга олиб келади. Таълимда инновацион технологияларни танлашда ҳар бир дарснинг дидактик вазифасидан келиб чиқиб танлаш мақсадга мувофиқ саналади[1,2].

Анъанавий дарс шаклини сақлаб қолган ҳолда, унга турли-туман таълим оловчилар фаолиятини фаоллаштирадиган методлар билан бойитиш таълим оловчиларнинг ўзлаштириш даражасининг кўтарилишига олиб келади. Бунинг учун дарс жараёни оқилона ташкил қилиниши, таълим берувчи томонидан таълим оловчиларнинг қизиқишини орттириб, уларнинг таълим жараёнида фаоллиги муттасил рағбатлантирилиб турилиши, ўқув материални кичик-кичик бўлақларга бўлиб, уларнинг мазмунини очишда ақлий ҳужум, кичик гуруҳларда ишлаш, бахс-мунозара, муаммоли вазият, йўналтирувчи матн, лойиҳа, ролли ўйинлар каби инновацион технологияларни қўллаш ва таълим оловчиларни амалий машқларни мустақил бажаришга ундаш талаб этилади[3,4].

Бу методларни интерфаол ёки интерактив методлар деб ҳам аташади. Интерфаол методлар деганда - таълим оловчиларни фаоллаштирувчи ва мустақил фикрлашга ундовчи, таълим жараёнининг марказида таълим оловчи бўлган методлар тушунилади. Бу методлар қўлланилганда таълим берувчи таълим оловчини фаол иштирок этишга чорлайди. Таълим оловчи бутун жараён давомида иштирок этади. Таълим оловчи марказда бўлган ёндошувнинг фойдали жиҳатлари қуйидагиларда намоён бўлади:

- таълим самараси юқорироқ бўлган ўқиш-ўрганиш;
- таълим оловчининг юқори даражада рағбатлантирилиши;
- илгари орттирилган билимнинг ҳам эътиборга олинаши;
- ўқиш шиддатини таълим оловчининг эҳтиёжига мувофиқлаштирилиши;
- таълим оловчининг ташаббускорлиги ва масъулиятининг қўллаб-қувватланиши;

- амалда бажариш орқали ўрганилиши;
- икки тарафлама фикр-мулоҳазаларга шароит яратилиши.

Материаллар ва усуллар. Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги, шахс манфаатларини рўёбга чиқаришнинг шароитларини ва таъсирчан механизмларини яратиш, эскирган тафаккур ва ижтимоий хулқ-атворнинг андозаларини ўзгартириш Республикада амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳатларнинг асосий мақсади ва ҳаракатлантирувчи кучидир[5,6].

XXI асрда Ўзбекистон таълим тизимини ислоҳ қилиш ва такомиллаштириш устивор вазифалардан биридир. Бу эса, ўз навбатида ҳуқуқшунос олимларимиз зиммасига тегишли ўқув фанлари бўйича ўқув адабиётларини ҳозирги давр талаби ва илм-фаннинг сўнгги ютуқларини ҳисобга олган ҳолда янгилаб бориш, таълим жараёнига инновация ва таълим технологияларини жорий этишни тақозо этмоқда.

Инсонлар фаолияти жараёнида унинг хавфсизлигини таъминлаш бугунги кунда долзарб сиёсий масалалардан биридир. Шу сабабли, мустақил Республикамизда олиб борилаётган ижтимоий сиёсатнинг асосий йўналишларидан бири ҳам ишчи-хизматчилар, аёллар ва болаларнинг, шу жумладан, балоғат ёшига етмаган болаларнинг меҳнат шароитини тўғри ташкил этишдан иборат. Меҳнат муҳофазасини таъминлаш жуда кўп жиҳатдан меҳнатни тўғри ташкил этиш масалалари билан узвий боғлиқдир.

Касбий соғлиқни сақлаш ва хавфсизлик саноатининг барча тармоқлари, бизнес ва тижоратнинг жумладан, анъанавий саноат, ахборот технологиялари компаниялари, соғлиқни сақлаш хизмати, меҳрибонлик уйлари, мактаблар, университетлар, дам олиш масканлари ва идораларга тегишлидир [7].

Инновацион таълимнинг асосий мақсади таълим олувчиларда келажакка масъулият ҳиссини ва ўз-ўзига ишончни шакллантиришдир. Ж.Боткин бошчилигидаги олимлар гуруҳи “Рим клуби” маърузасида инновацион таълимни анъанавий, яъни “норматив” таълимга муқобил сифатида билимларни эгаллашни асосий тури сифатида тавсифлади. Нормативли таълим “такрорланувчи вазиятларда фаолият хулқ-атвор қоидаларини ўзлаштиришга йўналтирилган” бўлса, инновацион таълим янги вазиятларда биргаликда ҳаракатланиш қобилиятини ривожлантиришни кўзда тутди[8,9].

Илм-фан ва ишлаб чиқаришнинг жадал ривожланиши жамиятнинг иқтисодий тараққий эттириш билан бир қаторда ижтимоий муносабатлар мазмунида ҳам туб ўзгаришларнинг рўй беришига замин яратмоқда. Шунингдек, иқтисодий соҳада бўлгани сингари ижтимоий, шу жумладан, таълим соҳасида ҳам технологик ёндашувни татбиқ этишга катта аҳамият қаратилмоқда[10].

“Технология” юнонча сўз бўлиб, “techne”-маҳорат, санъат ва “logos”- тушунча, таълимот, фан маъносини англатади. Таълим технологияси иборасининг маъноси - (инглизча “An educational technology) таълим жараёнини юксак маҳорат билан санъат даражасида ташкил этиш тўғрисида маълумот берувчи фан, таълимот демакдир. Айни вақтда мазкур тушунчанинг таърифи ҳамда унинг моҳияти борасида ягона ғоя мавжуд эмас. Бу назария моҳиятининг ёритилишига нисбатан турли ёндашувлар мавжуд.

“Педагогик технология” - бу таълим шаклларини жадаллаштириш вазифасини кўзлаган ўқитиш ва билимларни ўзлаштиришнинг барча жараёнларини техника ва инсон омилларида ва уларнинг биргаликдаги ҳаракатлари воситасида яратиш, татбиқ этиш ва белгилашнинг изчил методидир” (ЮНЕСКО) деб таъкидлаган.

Маълумки мамлакатимиз олий таълим муассасаларида “Меҳнат муҳофазаси” фанини ўқитиш жараёнида инновациялар ва илғор хорижий тажрибаларни қўллаш бугунги куннинг долзарб масаларидан бири ҳисобланади.

Аввало “Меҳнат муҳофазаси” фанидаги янгилик нима? Фандаги инновация нима? деган саволларга жавоб бериш лозим. Бугунги кунда амалиётда янгилик ва инновация сўзлари ўртасида фарқлар мавжуд. Янгилик бу фандаги энг сўнгги ютуқлар, билимлар, усуллар ҳисобланади. Ушбу ютуқлар, билимлар, усуллар амалда қўлланилиши билан инновацияга айланади.

Бугунги кунда “Меҳнат муҳофазаси” фанини ўқитишда ривожланган хорижий мамлакатлардаги қуйидаги интерфаол таълим методлари ва технологияларини қўллаш таълим савиясини ошишига хизмат қилади. Қуйида шундай интерфаол таълим методлари ва технологияларини бир нечтасини келтириб ўтамиз[11,12].

Натижа ва мунозаралар. Жамият ривожининг бугунги кундаги босқичи бевосита, технологияларнинг такомиллашуви билан характерланади. Замонавий технологик жараёнлар ҳар қандай соҳага ўз таъсирини ўтказмоқда. Айниқса, ахборот узатиш тизимида тобора янги ўзгаришлар ва технологиялар ривожланиб, кучайиб бормоқда. Инсонларда ахборот ва коммуникацион технологиялар ҳамда компьютер технологиясидан фойдаланишга бўлган эҳтиёж кучаймоқда ва улар такомиллашмоқда.

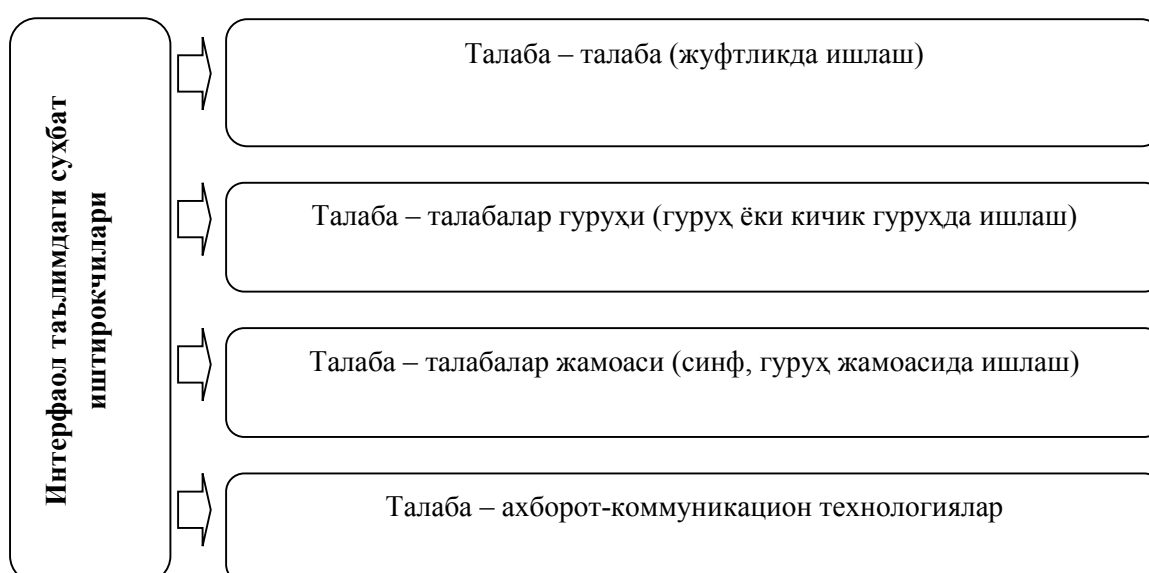
Республикамиз таълим соҳасида улардан фойдаланиш ўқитиш сифатини оширишга, ўқувчиларнинг фикрлаш доирасини ошириш ва кенгайтиришга, уларда мустақил ўзлаштириш фаолиятини кучайтириш ҳозирги замоннинг долзарб масаласига айланиб қолди.

Интерфаоллик талим олувчиларнинг билим, кўникма, малака ва муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этиш лаёқатига эгаликлари. Мантиқий нуқтаи назардан интерфаоллик, энг аввало, ижтимоий субъектларнинг суҳбат (диалог), ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракат, фаолиятни олиб боришларини ифодалайди.

“Интерфаол” тушунчаси инглиз тилида “interact” (рус тилида “интерактив”) тарзида ифодаланиб, луғавий нуқтаи назардан “inter” – ўзаро, “act” – ҳаракат қилмоқ каби маъноларни англатади.

Интерфаол таълим – таълим жараёни иштирокчиларининг БКМ ҳамда муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этишга асосланувчи таълим.

Интерфаол методлар таълим жараёнининг асосий иштирокчилари – ўқитувчи, талаба ва талабалар гуруҳи ўртасида юзага келадиган ҳамкорлик, қизғин баҳс-мунозалар, ўзаро фикр алмашиш имкониятига эгалик асосида ташкил этилади. Бу жараёнда уларда

- эркин фикрлаш;
- шахсий қарашларини иккиланмай баён этиш;
- муаммоли вазиятларда ечимларни биргаликда излаш;
- ўқув материалларини ўзлаштиришда талабаларнинг ўзаро яқинликларини юзага келтириш;
- “ўқитувчи-талаба-талабалар гуруҳи”нинг ўзаро бир-бирларини ҳурмат қилишлари;
- бир-бирларини тушунишлари;
- бир-бирларини қўллаб-қувватлашлари;

- бир-бирларига самимий муносабатда бўлишлари;
- руҳий бирликка эришишлари кабилар билан тавсифланади.

Интерфаол методлар моҳиятига кўра суҳбатнинг “талаба-ахборот-коммуникацион технологиялар” шаклида ташкил этилиши талабалар томонидан мустақил равишда ёки ўқитувчи раҳбарлигида ахборот технологиялари ёрдамида билим, кўникма, малакаларнинг ўзлаштирилишини англатади.

Энг муҳими, интерфаол методларни қўллаш орқали ўқитувчи талабаларнинг аниқ таълимий мақсадга эришиш йўлида ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатларини ташкил этиш, йўналтириш, бошқариш, назорат ва таҳлил қилиш орқали ҳолис баҳолаш имкониятини қўлга киритади.

Ўқув жараёнининг интерфаол методлар ёрдамида ташкил этилиши бир қарашда ниҳоятда оддий, содда, ҳатто “болалар ўйини” каби таассурот уйғотади. Бироқ, бунда ўқитувчининг маълум даражада қуйидаги омилларга эга бўлиши талаб қилинади:

1. Иш тажрибаси.
2. Методик малака.
3. Таянч педагогик-психологик билимлар.
4. Ташкилотчилик қобилияти.
5. Дидактик воситалар (ахборот, тарқатма материаллар, дарс жиҳозлари)га эга бўлиш.
6. Талаба ва талабалар гуруҳи ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг ишонч ва ҳурматга асосланиши.
7. Талаба ва талабалар гуруҳининг ўзаро ҳамкорликка эриша олиш.
8. Таълим жараёнида демократик ғояларнинг устувор ўрин тутиши.
9. Ахборотларни тақдим этишда хилма-хил метод, воситаларнинг самарали, ўринли, мақсадга мувофиқ ва ўзаро мосликда қўллашга эришиш.

1. “Икки саҳифали кундалик” график органайзер (ГО). Мазкур ГО талабаларга ўрганилган мавзу бўйича таянч тушунчалар моҳиятини қанчалик ўзлаштирилганлигини таҳлил қилишга ёрдам беради. ГО билан ишлашда талабалар қуйидаги жадвал кўринишдаги тайёр иш қоғозини билан ишлайди ёки дафтарларида жадвални тасвирлашади:

1-саҳифа	2-саҳифа

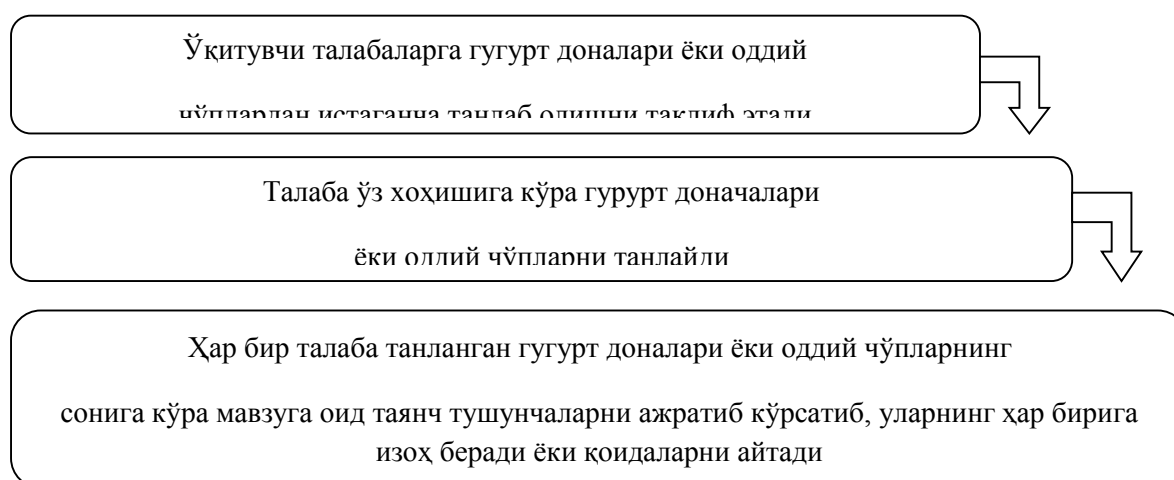
Жадвал асосида таянч тушунчаларнинг моҳияти ёритиб берилади. Кундаликнинг биринчи саҳифасида мавзуга оид энг муҳим тушунчалар, иккинчи саҳифасида эса

уларни мантиқан тўлдирувчи тушунчалар, уларнинг шарҳлари ёки назария, билимларнинг асослари, уларнинг таркибий элементлари қайд этилади. Масалан: “Мамлакатшунослик” ўқув фанининг “Шанхай ҳамкорлик ташкилоти: хавфсизлик муаммолари” модули бўйича ишлаш чоғида кундаликнинг саҳифаларида қуйидаги таянч тушунчалар, билимлар асослари ёритилиши мумкин:

1-саҳифа	2-саҳифа
таҳдид	
хавфсизлик	
барқарорлик	
концепция	

2. “Гугурт доналари” стратегияси. У ўқув материалларининг талабалар томонидан ўрганилган қай даражада эгалланганлигини аниқлаш мақсадида қўлланилади. Стратегия талабаларга ўқув материалининг мавзусидан келиб чиққан ҳолда турли муаммоли масала ёки вазиятларни яратиш, мавзунинг асосий таянч тушунчаларини ажратиб олиш, уларни изоҳлаш, таҳлил қилиш, таърифлашда ёрдам беради. Шунингдек, стратегия машғулот давомида ҳар бир талабага турли топшириқларни индивидуал бажариш, унинг устида мустақил ишлаш имконини беради. Бу стратегия талабаларда бир қатор тарбиявий характердаги, яъни: мустақил ишлай олиш; мулоқатга киришувчанлик; хушфеъллик; ўзгалар фикрини ҳурмат қилиш; фаоллик; фаолиятга ижодий ёндашиш; фаолиятнинг самарали бўлишига қизиқиш ва интилиш; ўзини ўзи баҳолаш каби сифатларни шакллантиришга ёрдам берди.

Изоҳ: талабалар томонидан танланган ҳар бир гугурт донаси ёки оддий чўп биттадан тушунчани таърифлаш шартлигини англатади. Шунга кўра талаба

агарда иккита гугурт донасини танлаган бўлса, у ҳолда иккита тушунчани ажратиб кўрсатиб, уларни таърифлайди. Гугурт доналари сонининг ортиб боришига кўра тушунчалар сони ва уларга бериладиган таърифлар миқдори ҳам кўпайиб боради.

Қўлланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.
2. “Student Response Systems Overview” (2004). Retrieved 19 February 2005 from the University of Minnesota, Office of Classroom Management, Classroom Support web site: http://www.classroom.umn.edu/notes/support_srs.html.
3. “Student Response Systems” Teaching at Mizzou: A Guide for New Faculty, Graduate Instructors and Teaching Assistants website. Retrieved 4 March 2005 from: <http://teachandlearn.missouri.edu/guide/chapters/activelearning.htm>.
4. Sulaymonovich S. S., Murtozayevich N. S. Studying and accounting sports injuries //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 7. – С. 759-763.
5. Shovqiddin N. et al. Prevention Of Sport Injuries //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 11868-11875.
6. Shovkiddin Narziev, Sunnatilla Sulaimanov. To the investigation of the tension of the inter-cracked ligaments knee joint //International Journal of Research Available at <https://www.ijr.in> Volume 06 Issue 01 January 2019. 731-735 page.
7. Sulaimanovich S. S., Murtozaevich H. S. Causes and Prevention of Athlete Injuries During Training Sessions and Competitions //JournalNX. – С. 325-329.
8. Narziev S. et al. Theoretical analysis of the causes of injury in sports activities and their reduction measures //Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. – 2020. – Т. 12. – №. S2. – С. 166-170.
9. Shovkiddin N. et al. Problems of Ensuring the Safety of Sports Activities and Reducing Injuries //Journal of Critical Reviews. – 2020. – Т. 7. – №. 11. – С. 428-432.
10. Ишмухамедов Р., Мирсалиева М “Ўқув жараёнида инновацион таълим технологиялари” Тошкент 2014 й.
11. Нарзиев Шовкиддин Муртозаевич, Рахимова Азиза Хусан Кизи ПРИМЕНЕНИЕ И АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ // ТЕСНика. 2021. №1 (5). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-i-analiz-pedagogicheskikh-metodov-v-uchebnom-protssesse> (дата обращения: 08.04.2021).

12. Нарзиев Шовкиддин Муртозаевич, Ботиров Акбар Бахриддинович
БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ И АНАЛИЗА
РИСКОВ В ТРУДОВОМ ПРОЦЕССЕ // ТЕСНика. 2021. №1 (5). URL:
<https://cyberleninka.ru/article/n/bezopasnost-deyatelnosti-cheloveka-metody-izucheniya-i-analiza-riskov-v-trudovom-protsesse> (дата обращения: 08.04.2021).